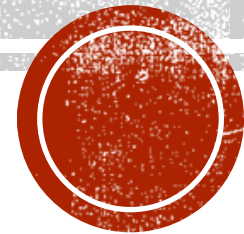

ENERGIE A POHYB

Monika Šotková

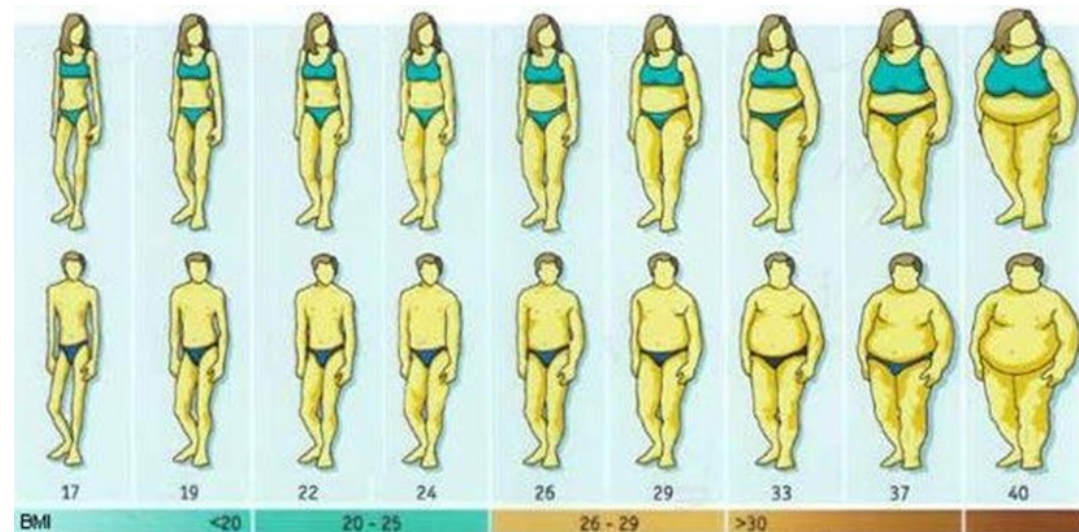
Veronika Volavá

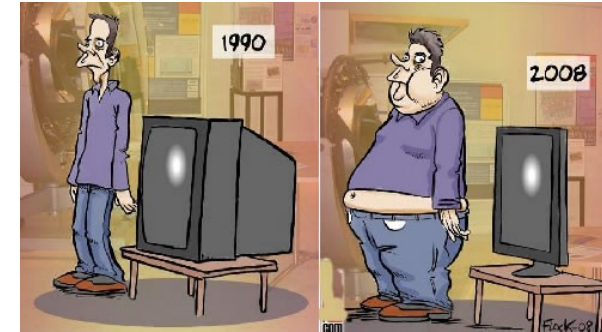
6. 11. 2014

PODSTATA ENERGETICKÉ PŘEMĚNY V ORGANISMU

- přeměna látek v těle je provázána spotřebou energie
- spotřebovaná energie je nakonec vydána z těla ve formě tepla
  - výdej energie tak odpovídá spotřebě energie
- pro měření spotřeby energie je rozhodující počáteční a konečný stav
  - cesta přeměny nerozhoduje

SPOTŘEBA ENERGIE V ORGANISMU

- závisí na velikosti těla
- většina energie je spotřebována v buněčné tělesné hmotě (*BCM, body cell mass*)
- tuková hmota (*FM, fat mass*) je metabolicky málo aktivní
- potřeba energie odpovídá lépe než tělesné hmotnosti velikosti netukové tělesné hmoty (*FFM, fat free mass*)
- *fat-free mass (FFM)* je beztuková hmota (zůstatkové sloučeniny a tkáně, vč. vody, svalů, pojivové tkáně a vnitřních orgánů)
- *lean body mass (LBM)* je *fat-free mass* + esenciální tuk (nebo-li aktivní tělesná hmota)

ENERGETICKÝ METABOLISMUS

HISTORIE

- Lavoisier a Black – před více než 200 lety zjistili, že hoření je proces produkující teplo a využívající kyslík
- Benedikt a Atwater – počátkem 20. stol. objevili princip nepřímé kalorimetrie
- Kinney – počátkem 60. let ukázal vzájemný vztah mezi energetickým výdejem, poklesem hmotnosti a nemocností
- od 70. let se rozvíjel zájem o parenterální výživu a s ní nutnost sledování přesné energetické bilance pomocí nepřímé kalorimetrie

ENERGETICKÁ POTŘEBA ORGANISMU

Bazální energetický výdej = BEV

- anglicky: *Basal Energy Expenditure* = BEE
- nejnižší energetický výdej organismu ráno těsně po probuzení za 12-18 hod. po posledním jídle
- je definován jako minimální produkce tepla v organismu a je ovlivňován antropometrickými ukazateli (věk, výška, váha, tělesná teplota, pohlaví)
- podmínky pro měření: úplný tělesný i psychický klid, bdělý stav, lačnění nejméně 10 hod. (postabsorptivní stav), termoneutrální prostředí, korekce podle atmosférického tlaku a vlhkosti prostředí

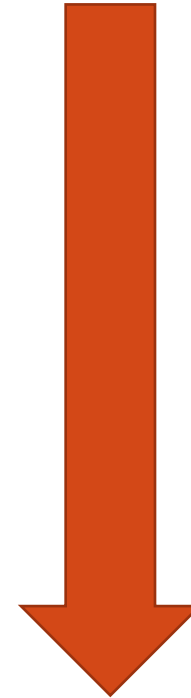
ENERGETICKÁ POTŘEBA ORGANISMU

Klidový energetický výdej = KEV

- anglicky: *Resting Energy Expenditure* = REE
- odráží metabolické nároky organismu v kteroukoli denní dobu
- měření je prováděno po 30minutovém klidu na lůžku, nejméně 2 hod. po jídle, v tepelně neutrálním prostředí
- podmínky pro měření: úplný tělesný i psychický klid, bdělý stav, lačnění, ostatní podmínky nemusí být splněny
- KEV je o 10 % vyšší než BEV

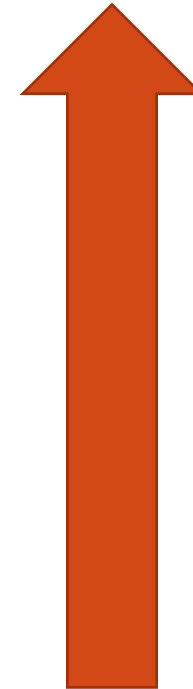
FAKTORY SNIŽUJÍCÍ KEV

- déletrvající hladovění: snížení o 0-15 %
  - adaptace na nízký příjem energie
- energetická malnutrice: snížení až o 40 %
- léky s tlumivým účinkem
  - sedativa, neuroleptika, opioidy
- hypotermie
  - tělesná teplota $< 36\text{ °C}$
- spánek
- snížená funkce štítné žlázy

FAKTORY ZVYŠUJÍCÍ KEV

- metabolický stres
  - infekce, sepse
  - popáleniny
  - těžké trauma, polytrauma
- horečka
- léky s dráždivým účinkem
  - adrenalin, psychostimulancia
- zvýšená funkce štítné žlázy
- kofein

ENERGETICKÁ POTŘEBA ORGANISMU

Termický efekt potravy

- představuje nárůst energetického výdeje s maximem za 90 min. po perorálním příjmu potravy a návratem k preprandiálním hodnotám za 2-4 hod.
- je způsoben metabolickými nároky organismu na zpracování potravy
- uvádí se v procentech přijaté energie
- nejvyšší termický efekt mají bílkoviny (30 %), nižší sacharidy (6 %) a nejmenší tuky (4 %)
- Smíšená strava 10 %

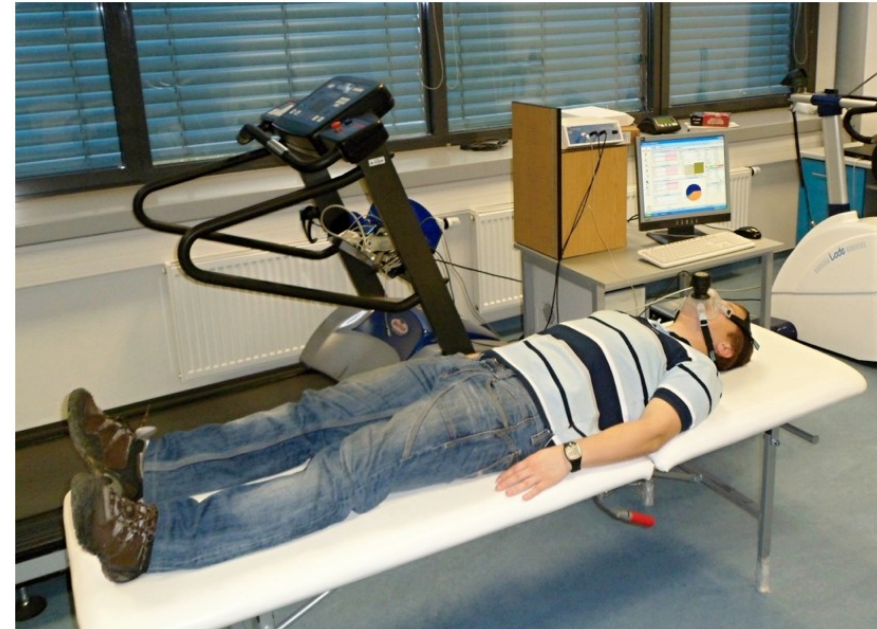

PODÍL VNITŘNÍCH ORGÁNŮ NA SPOTŘEBĚ ENERGIE V KLIDU

játra	29 %
mozek	19 %
srdce	10 %
ledviny	7 %
střevo	20 %
svaly	18 %

STANOVENÍ ENERGETICKÉHO VÝDEJE

- přímá kalorimetrie
  - měření tepla
- nepřímá kalorimetrie
  - měření dýchacích plynů
- kalkulace z tělesných parametrů
  - výška, hmotnost, věk, pohlaví
    - Harris-Benediktova rovnice
    - tabulky
    - počítačový program

NEPŘÍMÁ KALORIMETRIE

- založeno na skutečnosti, že spotřeba kyslíku je přímo úměrná energetickému výdeji organismu (zákon o zachování energie)
- měří se spotřeba kyslíku a výdej oxidu uhličitého
- měření probíhá pomocí canopy, plastové helmy, která se nasadí na horní část těla
- vypočítaná hodnota, CO_2/O_2 , je označována jako respirační kvocient (RQ)

- RQ je poměr udávající objem vydýchaného oxidu uhličitého na 1 litr vdechnutého kyslíku (CO_2/O_2). Dává informaci o složení energetických zdrojů v potravě. Běžně se pohybuje od 1,0 při čistě sacharidové stravě až k 0,7 při stravě čistě tukové, při smíšené stravě je hodnota kolem 0,85.

RESPIRAČNÍ KVOCIENT

$$\text{RQ} = \frac{\text{vydýchaný CO}_2}{\text{spotřebovaný O}_2}$$

Vydaný CO₂ nebo spotřebovaný O₂ jsou při nepřímé kalorimetrii měřeny v ml/min.

HODNOTY RQ PŘI METABOLISMU ŽIVIN

	RQ
sacharidy	1,0
tuky	0,7
bílkoviny	0,8
lipogeneze	> 1,0
ketogeneze	< 0,7

PODMÍNKY KALORIMETRICKÉHO VYŠETŘENÍ

- vysvětlit nemocnému podstatu vyšetření
- tělesný i psychický klid vleže nejméně 30 min. před a během vyšetření
  - nepředchází větší námaha
  - v nemocnici ráno po celonočním klidu
- nemocný nalačno
  - nejméně 10 hod. před vyšetřením nejí
- klidná neprůchozí místnost
  - tlumené osvětlení
  - příjemná teplota a vlhkost prostředí

PODMÍNKY KALORIMETRICKÉHO VYŠETŘENÍ

- zadání přesné aktuální tělesné hmotnosti i výšky
- zadání celkového odpadu dusíku/24 hod.
  - zejména při měření utilizace živin
- uvedení medikace užitá před vyšetřením
  - zejména tlumivé léky, katecholaminy
- měření tělesné teploty před a po vyšetření
- měření pulsu před a po vyšetření
- záznam o chování nemocného během vyšetření
  - neklid, hyperventilace, spánek apod.

VÝPOČTOVÉ METODY

- nejznámější a nepoužívanější je **Hariss-Benedictova rovnice**
- jedná se o matematickou závislost energetického výdeje a základních antropometrických parametrů (hmotnost, výška, pohlaví, věk)

BEV =

muži

$$66,5 + 13,75 * \text{hmotnost} + 5 * \text{výška} - 6,8 * \text{věk}$$

ženy

$$655 + 9,6 * \text{hmotnost} + 1,85 * \text{výška} - 4,7 * \text{věk}$$

hmotnost *kg*, výška *cm*, věk *roky*

VÝPOČTOVÉ METODY

Faustův vzorec

muži: BEV (kcal) = hmotnost * 24

ženy: BEV (kcal) = hmotnost * 23

ENERGETICKÁ BILANCE

- **Energetická bilance** je poměr mezi příjmem a výdejem energie.
- Dodávaná energie nahrazuje spotřebované energetické zásoby, nebo je přímo přeměněna na potřebnou energii.
- **Vyrovnaná bilance:** Jestliže se množství energie spotřebované rovná množství energie vynaložené, pak je energetická bilance vyvážená.
- **Pozitivní bilance:** Při nadměrném energetickém příjmu je nadbytečná energie uložena v podobě tukových zásob a tělesná hmotnost člověka se zvyšuje (pozitivní energetická bilance).
- **Negativní bilance:** V případě velmi nízkého energetického příjmu potravou musí tělo člověka využívat i energii uloženou v zásobách a tělesná hmotnost klesá (negativní energetická bilance).

ENERGETICKÁ VÝTĚŽNOST ŽIVIN

Celkový obsah energie v hlavních živinách:

1 g sacharidů	4,1 kcal	17,2 kJ
1 g tuků	9,3 kcal	38,9 kJ
1 g bílkovin	4,1 kcal	17,2 kJ
1 g alkoholu	7 kcal	29,3 kJ

$$1 \text{ kcal} = 4,18 \text{ kJ}$$

$$1 \text{ kJ} = 0,24 \text{ kcal}$$

DOPORUČOVANÝ ENERGETICKÝ TROJPOMĚR

Bílkoviny	10-15 %	1 g
Tuky	30 %	1 g
Sacharidy	55-60 %	4 g

CELKOVÝ ENERGETICKÝ VÝDEJ = CEV

- Anglicky: *Total Energy Expenditure* = TEV
- $CEV = KEV + PPV + FAV$
- KEV: vliv genetiky, věku, pohlaví, složení těla (ATH), zdravotního stavu, léků, stresu, stravy, pohybu, historie hubnutí, vývoje hmotnosti...
- PPV: ↑ termogeneze, potřeba energie na digesti, absorpci, asimilaci, anabolické procesy
- FAV: $KEV * [\text{druh pohybu} * \text{intenzita} * \text{délka trvání FA} * (\text{tělesná hmotnost, trénovanost...})]$

HRUBÝ ODHAD CELKOVÉ ENERGETICKÉ POTŘEBY

druh fyzické aktivity	muži	ženy
lehká	9,5-12 MJ	8-9 MJ
středně těžká	12,5-14,5 MJ	10,5-11,5 MJ
těžká	14,5-17 MJ	13-14 MJ

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

zapečené těstoviny s uzeným
masem a vejci (250 g)

zapečené brambory s uzeným, vejcem a
cibulí (250 g)

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

zapečené těstoviny s uzeným
masem a vejci (250 g)

2900 kJ

zapečené brambory s uzeným, vejcem a
cibulí (250 g)

1700 kJ

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Klasik bílý jogurt 2,4 % tuku
(150 g)

Choceňský bílý jogurt smetanový (150 g)

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Klasik bílý jogurt 2,4 % tuku
(150 g)

390 kJ

Choceňský bílý jogurt smetanový (150 g)

750 kJ

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Olomoucké tvarůžky (100 g)

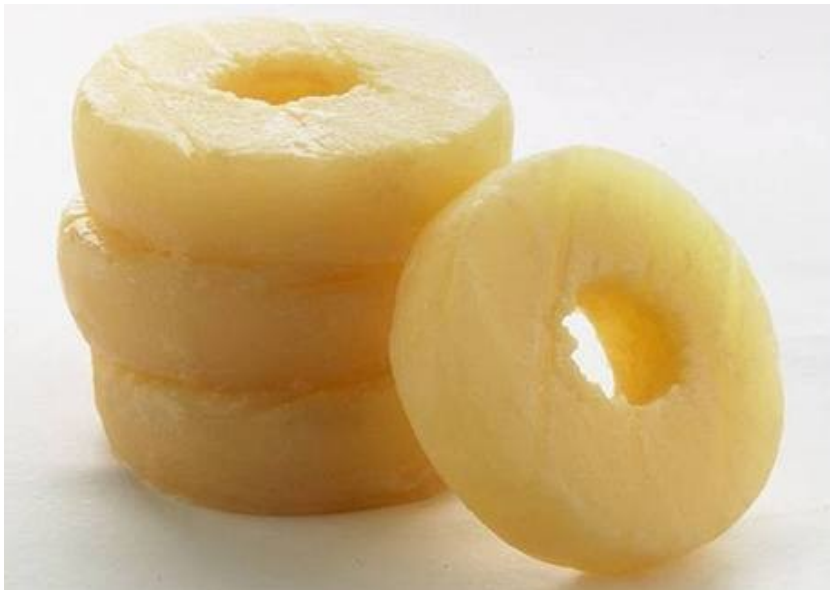

Romadur (100 g)

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Olomoucké tvarůžky (100 g)

520 kJ

Romadur (100 g)

1140 kJ

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Kefírové mléko čokoládové (500 ml)

Kefírové mléko neochucené (500 ml)

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Kefírové mléko čokoládové (500 ml)

1300 kJ

Kefírové mléko neochucené (500 ml)

800 kJ

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Minerální voda Mattoni citrón (500 ml)

Voda s citrónem

ODHAD ENERGETICKÉ HODNOTY

Minerální voda Mattoni citrón (500 ml)

400 kJ

Voda s citrónem

5 kJ

ODHAD VÁHY A ENERGIE

Odhad váhy a energie - základ rozumné redukce váhy

sýr plíšňový (niva)						
	30 g	450 kJ	50 g	750 kJ	100 g	1500 kJ
salátová okurka						
	100 g	70 kJ	300 g	210 kJ	500 g	350 kJ
banán bez slupky						
	50 g	200 kJ	100 g	400 kJ	150 g	600 kJ
chipsy						
	50 g	1000 kJ	100 g	2000 kJ	150 g	3000 kJ
salám vysočina						
	20 g	380 kJ	50 g	950 kJ	100 g	1900 kJ
těstoviny vařené						
	50 g	300 kJ	100 g	600 kJ	200 g	1200 kJ

POHYB – ZÁKLADNÍ ŽIVOTNÍ POTŘEBA ČLOVĚKA

Proč je důležitý pohyb?

PROČ JE DŮLEŽITÝ POHYB

- pro vývoj svalového aparátu
- pro odpovídající složení těla
- pro podporu dalších funkcí v průběhu života
  - správná funkce oběhové systému
  - regulace krevního tlaku
  - prevence osteoporózy
  - zlepšení psychického stavu
  - aj.

CÍLE POHYBOVÉ AKTIVITY

- výkonnostní (sport) – osobní úspěch, výkon
- rekreační – aktivní odpočinek
- cílené, zdravotně orientované – relaxační a kompenzační, preventivní, rehabilitační, aj.

VÝDEJ ENERGIE PŘI RŮZNÝCH ČINNOSTECH ZA HODINU

- do 400 kJ – čtení, rybaření, úřednické práce – aktivity v sedě
- 400 – 800 kJ – žehlení, řízení auta, hra na hudební nástroj
- 800 – 1000 kJ – věšení prádla, kuželky, chůze 4 km/h
- 1000 – 1500 kJ – rekreační badminton, vysávání, chůze 6 km/h
- 1500 – 1900 kJ – bruslení, skákání přes švihadlo, chůze 8 km/h
- 1900 – 2100 kJ – tenis, kroul, cyklistika 20 km/h
- 2100 – 2500 kJ – běh na lyžích, horolezectví

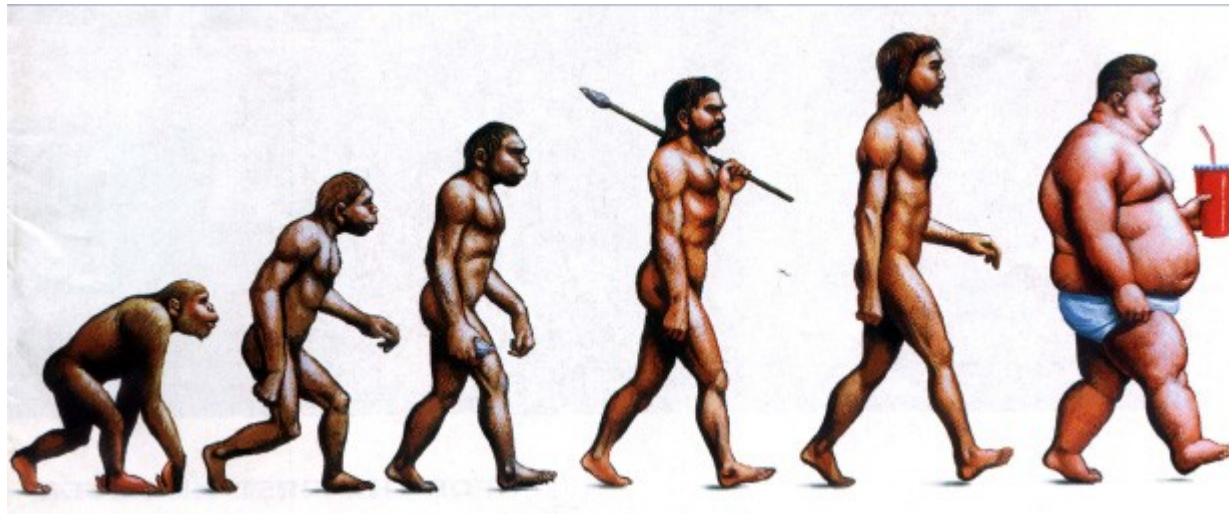

VÝDEJ ENERGIE PŘI RŮZNÝCH ČINNOSTECH

- v době tréninku či závodu může :
  - sportovec spotřebovat 2000 – 4000 kJ/hod.
  - vrcholový sportovec (atlet) až 6700 kJ/hod.
  - cyklista při extrémním závodu až 25 000 kJ/den

...nedostatek pohybu a nadměrný příjem energie...

DOPORUČENÍ WHO

- Dospělí jedinec bez ohledu na věk by se měl denně minimálně 30 min. věnovat mírné tělesné aktivitě (např. rychlá chůze).
- Pro prevenci obezity se doporučuje denně 45 – 60 min. tělesné aktivity.
- Pro udržení hmotnosti po zhubnutí se doporučuje 60 – 90 min.

POUŽITÉ ZDROJE

- KOHOUT, Pavel a Eva KOTRLÍKOVÁ. Základy klinické výživy. 1. vyd. Praha: Krigl, 2005, 113 s. ISBN 8086912086.
- MANDELOVÁ, Lucie a Iva HRNČIŘÍKOVÁ. Základy výživy ve sportu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 71 s. ISBN 9788021042810.
- MAUGHAN, Ron J. Výživa ve sportu: příručka pro sportovní medicínu. 1. české vyd. Praha: Galén, 2006, 311 s. ISBN 8072623184.
- Referenční hodnoty pro příjem živin. V ČR 1. vyd. Praha: Společnost pro výživu, 2011, 192 s. ISBN 9788025469873.
- SVAČINA, Štěpán. Klinická dietologie. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 381 s. ISBN 9788024722566.
- ZADÁK, Zdeněk. Výživa v intenzivní péči. 2. vyd. Praha: Grada, 2009, 542 s. ISBN 9788024728445.

DĚKUJEME ZA POZORNOST

